

דרום לבנון: ארץ שלושת הצבאות

אסף אוריין

ב-12 ביולי ימלאו שלוש עשרה שנים לפרוץ מלחמת לבנון השנייה. ב-14 באוגוסט יחול יום השנה לסיימה בהתאם להחלטת מועצת הביטחון 1701, ובמטה האו"ם יתקיימו דיונים בחידוש מנדט יוניפי"ל בשנה נוספת. החלטה 1701 קראה להפסקת אש, למניעת התחדשות הלחימה, להפיכת האזור שמדרום לנהר הליטאני חופשי מנשק לא ממשלתי ולהחלת ריבונות לבנון בשטח באמצעות פריסת צבא לבנון בסיוע כוח האו"ם. במבט לאחור על השנים שחלפו, בדגש על השנה החולפת, מסתמנים קווי המתאר של הצלחות ההחלטה, ולא פחות מכך, של כישלונותיה. בתמצית, לא פרצה מלחמה נוספת בין ישראל ללבנון, בעיקר בשל רצון שני הצדדים להימנע ממנה, ובמידת מה גם בשל סיוע יוניפי"ל למנוע הסלמה כתוצאה מאירועים טקטיים. מנגד, בתקופה זו הפך אזור דרום לבנון לשטח היערכות צבאי צפוף של חזבאללה, צבא לבנון נחשף כמשתף פעולה עם ארגון הטרור ועם הפרות ההחלטה על ידו, ויוניפי"ל נתגלה לא רק בכישלונו למנוע את התקדמות התנאים למלחמה נוספת, אלא גם בתרומתו האקטיבית ליצירת מצג שווא המתכחש לכך. מצב עניינים זה הנו שיקוף של יחסי הכוחות באזור ובלבנון, שבה השיגו איראן וארגון החסות שלה חזבאללה מעמד דומיננטי במערכת הפוליטית, ומנגד אבדן רלבנטיות של יריביהן בעבר בלבנון ובמפרץ ואזלת יד מצד המערב. נוכח הפער הדרמטי בין המדיניות לבין המציאות, נכון לישראל לשקול שינויי מדיניות ופעולה משמעותיים, הן מול האו"ם והן בילטרלית מול מדינות מובילות, נוכח הסיכונים הברורים, ומנגד ניצני ההזדמנויות, שעיקרן במשא ומתן הצפוי בנושא הגבול הימי והיבשתי.

במסגרת המוסכמות, עמוד התווך במדיניות האו"ם והקהילה הבינלאומית ללבנון הנו אחריות ממשלת לבנון הריבונית למתרחש בשטחה, וציפייה כי תממש את התחייבויותיה באמצעות דיאלוג "אסטרטגיית ההגנה הלאומית" ובאמצעות פריסת צבאה ופעילותו. עמוד התמך לכך הנו חיזוק צבא לבנון כמוסד וכסמל לאחדות ממלכתית בלבנון. שני העמודים הללו ניצבים על תקוות שווא, הנחות כזב ומציאות מדומיינת, ולפיכך אין כל סיכוי שיקדמו את המטרות המוצהרות (מדינת לבנון ריבונית, השולטת בשטחה ובנשקה) או הנגלות (קניית שקט וצמצום סיכונים).

בשנה החולפת התרחשו מספר אירועים שחשפו באופן בוטה את הפער בין המציאות בשטח לבין השתקפותה בדו"חות האו"ם ובקווי המדיניות. הסיפור המרכזי מקורו במבצע צה"ל "מגן צפוני", שחשף מנהרות התקפיות, שחזבאללה חפר במשך שנים משטח לבנון לתוך שטח ישראל, כהכנה למתקפה קרקעית נרחבת ומפתיעה במלחמה. צה"ל איתר שש מנהרות שחצו את הקו הכחול לשטחנו, נטרל אותן, הזמין את כוחות יוניפי"ל לבקר בהן, וכנראה גם העביר לידו את המידע אודות אתרי הכניסה אליהן מהצד הלבנוני. יוניפי"ל אישר את קיומן של חמש מהן (אחת הושמדה טרם ביקורו בה), את חצייתן של שלוש את הקו הכחול ואת תחילתה של אחת במפעל בטון בכפר כילא, לאחר שפרץ ממנה בטון שהוזרם מצידה הישראלי. מדצמבר 2018 ועד כתיבת שורות אלה לא זכה האו"ם לגשת ישירות לאף אתר כניסה למנהרות, והפצרותיו לממשלת לבנון ולצבאה

נתקלות בהתנגדות, בתואנה שמדובר ב"שטחים פרטיים". היענות אפסית מאפיינת גם את תגובת ממשלת לבנון לקריאות חוזרות של האו"ם לברר פרטי תקריות, שבהן נתקפו סיורי האו"ם על ידי פעילי חזבאללה, תקריות אשר מאז החלטת מועצת הביטחון 2373 בקיץ 2017 מפורטות בנספח מיוחד בדו"חות המזכ"ל. מגדלי תצפית של הארגון הסביבתי כביכול "ירוק ללא גבולות" מצויים בסמיכות מחשידה לתוואי המנהרות שנחשפו. כפי שמודים גם בכירי או"ם בשיחות סגורות, ברור שמדובר בעמדות מבצעיות של חזבאללה, אולם גם הנגישות אליהן מוגבלת משום שהן ב"שטחים פרטיים". לאחרונה גם דווח על הופעת רחפנים בלבנון, אשר חלקם חצו לשטח ישראל, ביטוי נוסף למאמץ האיסוף המתמשך והמשתכלל של חזבאללה.

אירועי השנה החולפת העלו אל פני השטח את המציאות כהווייתה. בממד הצבאי, בדרום לבנון פועלים במקביל שלושה צבאות, בשני יקומים מקבילים: צבא חזבאללה ("הצהוב") בונה כבר שנים בסיוע איראן תשתיות צבאיות התקפיות בדרום לבנון, תוך הפרה שיטתית של התחייבויות ממשלת לבנון במסגרת החלטה 1701; פעילותו הצבאית האסורה מוסווית בכסות אזרחית ומוטמעת באזורים מאוכלסים ובנכסים "פרטיים", מעל ומתחת לקרקע. רבבת חיילי יוניפי"ל (הצבא "הכחול") אמנם הגבירו בשנתיים האחרונות את מספר הסיורים שלהם ואת היקף הדיווח על אודותיהם, אולם זאת ללא ממצאים, למעט ההתנכלויות שהוזכרו. צבא לבנון ("האדום"), שאמור לממש בעזרת יוניפי"ל את ריבונות המדינה ככוח החמוש החוקי היחיד באזור, הנו שותף פעיל להסתרת פעילות חזבאללה מעיני האו"ם ולהגבלת פעילות יוניפי"ל, נגישותו ומודעותו המצבית. במקביל לסיוע שהוא מקבל מהמערב מקפיד צבא לבנון לגרור רגלים במימוש ציפיותיו לפרוס כוחות נוספים לדרום המדינה. בעוד האו"ם מדווח על אלפי סיורים בשטח ללא ממצאים, הוכח שלישאל תמונת מודיעין אמינה וחודרנית גם אל פרויקטים חשאיים וממודרים של צבא חזבאללה. העובדות שחשפה ישראל בממד הפיזי מעמידות את דקלומי האו"ם על "העדר ראיות" להפרות בלבנון באור מגוחך. בממד המדיני מתגלה פער רחב בין קריאות הקהילה הבינלאומי לממשלת לבנון לבין העובדה הפשוטה שממשלה זו, אם כבת ערובה או כשותפה מרצון, ממלאת תפקיד פעיל בהסתרת צבא חזבאללה, באיפשור פעולתו הן כנגד ישראל והן כנגד כוחות האו"ם. לאחר השתלטות איראן וחזבאללה על הפוליטיקה בלבנון, ממשלת לבנון אינה הפתרון, אלא חלק מהבעיה, והתקוות התלויות בה שקריות במודע.

בסיכומו של דבר, בלבנון נוצר בהדרגה האיום הצבאי החמור ביותר על ביטחון ישראל כיום: מערך אש קדמי ומסיבי של איראן על גבולנו הצפוני, המוטמע בשטח מאוכלס וזוכה לחסות מדינתית ולכסות של הכחשה בינלאומית. הגבול אמנם שקט מאז המלחמה, אולם הסבירות להתלקחות גוברת, כשברקע נסיגתה של ארצות הברית מעסקת הגרעין וצעדי הנגד של איראן בממד הצבאי והגרעיני, המערכה המתמשכת בין ישראל ואיראן בסוריה, והלחצים הכלכליים הגוברים על איראן, על חזבאללה ועל לבנון. פתילים רועמים רבים מובילים אפוא לפצצה רבת עוצמה זו, שעלולה להתפוצץ למרות רצון הצדדים להימנע ממלחמה. אם תפרוץ, ימצאו עצמן ישראל וחזבאללה בלחימה עצימה, קטלנית והרסנית, ואילו האו"ם יאלץ להתמודד עם שני קשיים מרכזיים. הקטן שבהם יהיה משבר אמינות חמור, שבמסגרתו יוסר באחת מסווה דיווחיו השאננים מדרום לבנון. החמור יותר יהיה הימצאותם של עשרת אלפי חיילי או"ם בלב אחד מאזורי השיגור הצפופים בעולם, שיהפוך בן לילה לזירת לחימה מדממת, ויגבה אבידות ניכרות גם מכוחות יוניפי"ל.

לאחר שלוש עשרה שנות ניסיון מצטבר, יכולה ישראל להבין את מגבלות התנאים הנוכחיים ולעדכן מדיניותה בהתאם. הרעיון המסדר למדיניות ישראל בעת הזו נכון שיהיה הגברת הלחץ הכלכלי והמדיני על חזבאללה, ערעור אדני החסות המדינתית וההסתרה שבבסיס שיטתו, ובמקביל מיצוי ההזדמנויות לייצוב הדרגתי ארוך טווח של המציאות הביטחונית בלבנון. כדברי דיפלומטים מערביים באו"ם "לרוב קל יותר לפעול בבירות המערב מאשר בניו יורק", ולכן נכון לפעול במקביל מול מוסדות האו"ם ומול הממשלות בארצות הברית ובאירופה.

מול יוניפי"ל והאו"ם נכון לישראל להכיר בתפקידם החיובי לקישור ולצמצום חיכוכים לאורך הקו הכחול, ובמקביל, לאחר שזוהתה בבירור תקרת הבטון של פוטנציאל פעילותו, לצמצם את תרומתו הכלכלית והמדינית ללבנון ולחזבאללה, ולהפחית את הסיכון לכוחותיו המיותרים במצב של מלחמה. כפי שנכתב כאן בעבר, נכון לפעול לצמצום סדר הכוחות של יוניפי"ל בהדרגה, ובשלב ראשון ברבע עד שלישי, ולהחיל קיצוץ דומה בתקציבו השנתי, המתקרב לחצי מיליארד דולר. יש לצמצם את היקף העובדים המקומיים שמעסיק יוניפי"ל מדרום לבנון ואת הפרויקטים האזרחיים שהוא מממן, בהיותם סיוע ישיר לאוכלוסייה תומכת חזבאללה. לכל הפחות יש לחדול מהפניית משאבים בינלאומיים אלה לכפרים, שבהם מתקיימות התנכלויות לסיוע יוניפי"ל, כלומר פעילות צבאית של חזבאללה. יש לדרוש מהאו"ם לדווח לא רק על היקף סיועו בשטח, שמשפרם עשוי להרשים אך ממצאיהם אפסיים, אלא על נתיביהם לאורך זמן. יש בסיס סביר להניח שהסיוע נמנעם בעקביות מלהגיע לאזורי הפעילות של חזבאללה, ופרסום רשמי של האו"ם על כך יתרום לקילוף שכבה נוספת ממעטה ההסתרה וההכחשה של חזבאללה. בנוסף לציון התקריות וההתנכלויות בדו"חות המזכ"ל מדי ארבעה חודשים, יש לדרוש מהאו"ם לפרסם את סטטוס המעקב והטיפול של ממשלת לבנון אחר התקריות הקודמות. מעקב דומה שערך צה"ל בשנים עברו העלה תמונה עקבית של מסמוס שיטתי מצד ממשלת לבנון, תוך הפרה ברורה של חובותיה כמדינה מארחת לכוחות יוניפי"ל. לבסוף, על ישראל לחתור לכך שמועצת הביטחון תדרוש בנחרצות ממשלת לבנון למלא אחריותה והתחייבויותיה – ובמיוחד ביחס לדרישה לאיתור נקודות הכניסה של המנהרות החוצות לישראל - ותצמצם האשראי שהיא מעניקה לה, המבוסס על תקוות שווא ומנוגד לעובדות. את תירוץ "השטחים הפרטיים" יש לשלול על הסף, לאחר שהוכח שהוא משמש כסות שיטתית להסתרת הפרות ונכסים צבאיים של חזבאללה.

מול ארצות הברית ומדינות במערב נכון לישראל לקדם רכיבי מדיניות נוספים. ראשית, נדרש עדכון והתאמה של המדיניות מול צבא לבנון, אשר בדומה ללבנון כולה נכון להניח כי אינו מתאפיין באחידות ובאחדות פוליטית. לפיכך, הן הדברים הנשמעים בישראל, לפיהם "צבא לבנון משתף פעולה עם חזבאללה" והן מדיניות המערב כי "יש לחזק את צבא לבנון", לוקים בהכללה, ודורשים גישה מבחינה ומבדלת. ללא ספק יש בצבא לבנון חלקים הנגועים בשת"פ עמוק עם חזבאללה, וכנראה אחרים שאינם כאלה; חלקים שיהיו אויב ודאי לישראל בכל מלחמה עתידית, וחלקים שתהיה תועלת בהישרדותם לאחר מלחמה. לאחר שהוברר כי ירידת צבא לבנון לדרום אינה באה על חשבון צבא חזבאללה, נכון לצנן את ההתלהבות הבינלאומית מתגבור כוחותיו מדרום לליטאני. את המשך הסיוע הניתן לצבא לבנון נכון לספק ליחידות שאינן מסכנות את ישראל, כגון לוחמה בטרור ואבטחת גבולות, ולהתנותו בביצועים ובמילוי חובות לבנון. שנית, במסגרת מערכת הלחצים הכלכלית על איראן ושותפיה, ולאחר שצעדים ראשוניים ננקטו כבר מול מקורבי יו"ר הפרלמנט נביה ברי, נכון לפעול לדיזינגציה ולהטלת סנקציות כנגד שותפיו של

חזבאללה בלבנון: חלקי צבא לבנון המשרתים את חזבאללה (כגון מודיעין צבא לבנון, מפקדי יחידות בדרום), מנהיגים מקומיים הנמנים על שורות הארגון וגם ארגון הקש הפסבדו-סביבתי "ירוק ללא גבולות", ומקורות מימונו. שלישית, נכון למצות את הפוטנציאל החיובי, גם אם שברירי, בשיחות על קביעת הגבול הימי וחלוקת משאבי הגז, שיפתחו בקרוב. בראייה נועזת, ובהתאם למידת ההתקדמות בשיחות הנ"ל, נכון אף לאתגר את לבנון וחזבאללה בהצעת שלום, הכוללת דרישה לפירוק נשקו הכבד ולהכפפת כוחותיו לממשלה. הגם שאין כל סבירות שמהלך כזה יביא שלום לגבול הצפון, הרי שיש בו פוטנציאל לא מבוטל להעצים את המתחים הפוליטיים בלבנון סביב נשק חזבאללה, ולחשוף את עובדת היותו סיכון חמור לביטחון לבנון, ולא, כטענתו, מגינה.